

RAPOR

Hazırlayanlar

Orçun İMGA
Ufuk AYHAN

Çalışma Grubu

Orçun İMGA
Hamit Emrah BERİŞ
Ufuk AYHAN
Yusuf Furkan ŞEN
Salih Zeki HAKLI
Seda ÖZ YILDIZ
İbrahim İRDEM
Ömer ÖZKAYA

Kovid-19 Salgını ve Sonrası **Devlet, Demokrasi ve Güvenlik**

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

KOVID-19 SALGINI VE SONRASI DEVLET, DEMOKRASİ VE GÜVENLİK

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

KOVİD-19 SALGINI VE SONRASI DEVLET, DEMOKRASİ VE GÜVENLİK

HAZIRLAYANLAR

Prof. Dr. Orçun İMGA
Doç. Dr. Ufuk AYHAN

ÇALIŞMA GRUBU

Prof. Dr. Orçun İMGA
Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ
Doç. Dr. Ufuk AYHAN
Doç. Dr. Yusuf Furkan ŞEN
Doç. Dr. Salih Zeki HAKLI
Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZ YILDIZ
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İRDEM
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÖZKAYA

COPYRIGHT © 2020 Polis Akademisi Başkanlığı

Bu yayının tüm hakları Polis Akademisi'ne aittir. Kurumun izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu yayının içeriği Polis Akademisi'nin resmî fikirlerini yansıtmamaktadır. Raporda yer alan bilgi ve fikirler hakkındaki sorumluluk tümüyle yazar(lar)ın kendi(leri)ne aittir.

Polis Akademisi Yayınları: 93

Rapor No: 38

ISBN: 978-605-7822-40-6

Mayıs 2020, Ankara

Sertifika No: 45724

Polis Akademisi Başkanlığı Basım ve Yayımlar Şube Müdürlüğü, Fatih Sultan Mehmet Bulvarı No: 218 06200 Yenimahalle – Ankara

POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI

Necatibey Caddesi No: 108 Anıttepe 06400 Çankaya-Ankara/Türkiye
Tel: +90 (312) 4629085-92-93 / +90 (312) 4629075 / +90 (312) 4629035
www.pa.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti	5
Giriş	11
Devlet Düzenleri	15
Sosyal Devlet Politikaları	23
Demokratik ve Otoriter Yönetimler	29
Güvenlik Alanındaki Etkileri	33
Geleceğe Dönük Beklentiler	43
Kaynakça	49

YÖNETİCİ ÖZETİ

2020 yılının en önemli küresel gelişmesi olan Kovid-19 salgınının, insan sağlığı üzerindeki etkileri yanında, devlet sistemleri, kamu politikaları, demokrasi ve güvenlik gibi konularda da etkili olduğu görülmektedir. Raporda, bu alanlarda salgından kaynaklanan gelişmeler ve yakın geleceğe dönük beklentiler değerlendirilmiştir.

- Kovid-19’la mücadele süreci, salgın sonrası dönemde “ulus devlete ilişkin değerlerin güçleneceği” ve “ulus devlet anlayışının zayıflayarak küresel değer ve politikaların gelişeceği” yönünde olmak üzere iki farklı görüş doğurmuştur.
- Salgın, devletleri ulus devlet reflekslerine döndürmenin yanında, onları demokratik rızaya dayalı, şeffaf, hesap verebilir, kapsayıcı ve kültürel farklılıkları önemseyen siyasî değerleri benimsemeye zorlamaktadır.
- Geniş katılımlı uluslararası yapıların, salgın sürecinin yönetilmesi ve koordine edilmesindeki karar alma becerileri ve etkinlik düzeyleri dramatik şekilde zayıflamış, uluslararası işbirliği ve dayanışma, asgarî seviyeye gerilemiştir.
- Mevcut uluslararası ve ulus ötesi yapı ve kuruluşların işlevlerinin giderek azalacağı, bunların yerine, daha fazla hedef odaklı, yeni uluslararası ve bölgesel organizasyonların oluşturulacağı düşünülebilir.
- Türkiye, bu süreçte aralarında ABD, İngiltere, İspanya ve İtalya’nın da bulunduğu 80’e yakın ülkeye tıbbî yardımlarda bulunarak salgınla mücadeledeki küresel dayanışmada öncü bir rol üstlenmiştir.
- Kovid-19 salgını, bir yönüyle de, neoliberal politikaları benimseyen devletlerin kriz yönetimi sürecindeki noksanlıklarını ve yönetim mekanizmalarının işlevsizliğini ortaya çıkarmıştır.

- Yaşanmakta olan sürecin, devletleri sağlık, ekonomi ve güvenlik konusunda çok daha fazla aktif rol almaya ve inisiyatif göstermeye iteceği; planlamacı sosyal devlet uygulamalarının yönetsel olarak bundan sonraki dönemde öne çıkacağı öngörülebilir.
- 2003 yılında yürürlüğe giren Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında halkın eşit, ücretsiz fakat yüksek kalitede hizmet talebini karşılamaya yönelik önemli adımlar atılmış olması, Türkiye'nin salgına esnek ve hızlı yanıt verebilmesini sağlamıştır.
- Salgın sürecinde, çoğu zaman, otoriter devletlerin virüsle mücadeleye karşı aldığı tedbirlerin liberal demokrasiyle yönetilen ülkelere göre çok daha etkin şekilde uygulanma şansı olduğu yönünde yanlış bir algı söz konusu olmuştur.
- Demokratik Batı ülkelerinin bir kısmında yaşanan olgu, aslında demokrasilerin krizi değil, çok parçalı karar alma süreçlerinin ve dağınık yönetim yapılarının kriz yönetimindeki başarısızlıkları olmuştur.
- Salgınla mücadelede ülkeleri başarılı kılacak temel hususun, otoriter yönetim anlayışları olmadığı, demokratik niteliğe sahip, şeffaf, hesap verebilir ve politikaların yürütülmesinde toplumsal rızayı önceleyen etkin siyasal yönetimlerin ahenkli işleyişlerinin olduğu ortaya çıkmıştır.
- Türkiye'de yakın zamanda geçilmiş olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi yönetim modeli, salgınla mücadelede ve alınan tedbirlerin uygulanmasında etkinliğin sağlanması ve uyumlu işleyişin ikame edilmesi bakımından çok önemli bir imkân sağlamıştır.
- Salgın sürecinin ülkelerdeki mevcut siyasî iktidarları değiştirici etkileri söz konusu olabilecektir. İktidardaki siyasî partilerin bu süreçteki tutum ve davranışları, sal-

gınlı mücadeledeki başarı düzeyleri, süreç sonrasında siyaseten kaderlerini de belirleyecektir.

- Özellikle, bireyi ve toplumu hedef alan ancak kolaylıkla tanımlanamayan, sınırları belirlenemeyen ve görülemeyen bir tehditle mücadele edilmesi, tüm dünyayı alıngınlık bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır.
- Salgın süreci; sağlık, tabiat ve gıdayla ilgili konuların da ulusal güvenliğin bir parçası olması gerektiğini göstermiştir. Devletler, artık güvenlik sahasında bir paradigma değişikliğine gitmek zorundadır. Geleneksel güvenlik anlayışı önem kaybetmeye başlamış, insanî güvenlik anlayışının önemi artmıştır.
- Yeni dönemde kriz yönetiminin ve etkinliğinin ön plana çıkacağı söylenebilir. Devletler, ilerleyen süreçte, bürokratik sistemlerinde kriz yönetimi konusunda çalışmalara ağırlık vereceklerdir.
- Salgınla beraber, Türkiye başta olmak üzere, pek çok ülkede polis teşkilatlarına, öncesinden farklı olarak yeni görevler yüklenmiştir. Bu faaliyetlerle birlikte, polisin vatandaşların gözündeki meşru gücü kuvvetlenmiş ve koruyucu, kollayıcı işlevi artmıştır.
- Türkiye’de kolluğun, geleneksel görevlerini yerine getirmesi yanında sosyal devlet faaliyetlerinin başarıyla yürütülmesinde, nitelikli, eğitim düzeyi yüksek ve toplumsal çeşitliliği daha fazla yansıtan personelin sisteme katılımı belirleyici olmuştur. Süreçte üçte birden fazlası yenilenmiş olan Emniyet Teşkilatının hayatî bir rolü olmuştur.
- Önümüzdeki dönemde, dünyadaki kolluk teşkilatlarının bünyesinde, salgın gibi olağanüstü durumlarla mücadele konusunda yeni birimlerin kurulması muhtemeldir.

- Salgınla beraber suç türlerinde ve verilerinde de değişim söz konusudur. Ev, konut gibi meskenlere yönelik yapılan hırsızlık oranlarında dünya genelinde bir azalma görülürken, aile içi şiddet vakalarında tüm dünyada bir artış söz konusu olmuştur.
- Buna ilaveten, tıbbî malzeme kaçakçılığı, sahte tıbbî malzeme üretimi, kötü amaçlı yazılımlar ve fidye yazılımları dâhil olmak üzere siber suçlar ve internet uygulamaları temelli uyuşturucu ticareti suçlarında da belirgin bir artış olduğu tespit edilmiştir.
- Salgın, ülkelerin göçmen politikalarını da etkilemiş, özellikle Avrupa ülkelerinde, aşırı sağ eğilimli siyasî partilerin yabancı düşmanlığı üzerinden dillendirilen milliyetçilik söylemlerini ve küreselleşme karşıtı görüşlerini güçlendirmiştir. Bu durum, yeni çatışmaları ve güvenlik sorunlarını tahrik eder mahiyettedir.
- Yaşanan gelişmelerin, ülkelerin kendi içindeki demografik hareketleri şekillendirebileceği; sağlık ve gıda güvenliğindeki etkilerine bağlı olarak, kırsal alanlara dönük bir ilgiyi artırabileceği söylenebilir. Bu kapsamda, toprağa dönüş ve ziraî faaliyetlere daha fazla yönelme gibi sonuçlara sebebiyet verebileceği beklenilebilir.
- Kovid-19, güvenlik güçleri tarafından kullanılan ve meşruiyeti sorgulanan, demokratik toplum idealleri ve ferdî özgürlüklere karşı tehdit oluşturabilen yeni teknolojilere dayalı mücadele araçlarını da gündeme taşımaktadır.
- Toplumu sürekli gözetim altında tutma imkânı veren bu sistemler, bir yandan virüsle mücadelede önemli bir fonksiyon icra ederken, diğer yandan da devletlerin vatandaşlar üzerindeki kitlesel gözetimlerini arttırmasına hizmet etmektedir.

- İnternet tabanlı teknolojiler yaygınlaşarak, devletleri ve toplumları kendisine daha çok bağımlı kılmaktadır. Bunun neticesinde, geniş tabanlı siber saldırıların ülkelerin sağlık, ekonomi ve güvenlik gibi alanlardaki alt yapılarını daha fazla hedef alacağı öngörülmektedir.
- Salgının kentleşme süreçleri üzerinde de dönüştürücü etkileri olacağı söylenebilir. Hızlı kentleşmenin ve nüfus hareketliliğinin görüldüğü büyük kentler, bulaşıcı hastalıkların süratle yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum, kent ve bölge planlamacılığını yeni arayışlara zorlayacaktır.

GİRİŞ

Kovid-19, ilk olarak Çin'in Vuhan şehrinde 2019 yılı Aralık ayının sonlarında ortaya çıkan ve ateş, öksürük, nefes darlığı gibi solunum yolu belirtileri taşıyan bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda, 13 Ocak 2020'de tanımlanan bir virüstür. Hastalık kısa sürede salgın hâline gelerek tüm dünyada hissedilmeye başlanmıştır. Bu salgının 114 ülkede görülmesinin ardından, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 11 Mart 2020 tarihi itibariyle Kovid-19'u bir salgın olarak duyurmuştur. Aynı tarihlerde Türkiye'de ise Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca'nın, Avrupa üzerinden gelen bir hastanın test sonuçlarının pozitif çıktığını açıklamasıyla birlikte ilk Kovid-19 vakası tanımlanmıştır.

Hâlen yaşamakta olduğumuz günlerde, tüm dünyanın neredeyse yegâne gündem maddesi olan Kovid-19 salgını, insan sağlığı üzerinde olduğu kadar, devlet sistemleri ve gelecekte inşa edilecek kamu politikaları üzerinde de etkili olmaktadır. Tüm dünyayı etkisi altına alan salgının; devlet düzenleri, siyaset, demokrasi, küreselleşme, güvenlik, göç, yerel yönetimler ve kentleşme politikaları üzerindeki çok boyutlu etkilerini tartışmak virüsle mücadele noktasında büyük önem taşımaktadır.

Gerçekten de, 2020 yılının en önemli küresel gelişmesi olan Kovid-19 salgını, çok yönlü etkileriyle birlikte pek çok farklı alandaki gelişmelere de tesir etmektedir. Konuya ilişkin tartışmalar temelde sağlık odaklı olmakla birlikte, salgının, tüm dünyada meydana getirdiği etki bakımından ekonomik, sosyal, kültürel, siyasî birçok alana sirayet ettiği gözlemlenmektedir.

Esasen, geçmişte de dönem dönem dünyada siyasal, ekonomik ve sosyal açılardan ciddi kırılmalar, köklü dönüşümler ve kamu politikaları alanında paradigma değişikliklerinin yaşandığına şahit olmaktayız. Geride bıraktığımız yüzyılda, 1929

Dünya Ekonomik Krizi'nden sonra başlayan ve devletin gerek kamu işletmeleri, gerekse destekler aracılığıyla ekonomiye aktif müdahalesini içeren Keynesçi kalkınma modeli, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından etkisini arttırmış ve Batı ülkelerinin hızlı şekilde gelişmesine yardımcı olmuştur. Benzer şekilde, 1973 Petrol Krizi'nin ardından neoliberal politikalar kapsamında devletin ekonomik ve toplumsal alandaki gücü zayıflamıştır.

1980'lerdeki küreselleşme süreci, uluslararası ticaret alanında başlayıp, hayatın her veçhesine yansiyacak bir serbestlik üzerinde varlık bulmuştur. Bu dönemde, ulus devletlerin tarihî rollerini tamamladığı, bundan sonraki süreçte otoritelerinde bir gerilemenin kaçınılmaz olduğu varsayımı ortaya atılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ise bu anlayışın ideolojik zemini durumunda olan liberalizmin "mutlak zaferi" ilan edilmiştir. Aynı dönemde, yükselen mikro milliyetçilik hareketleri ve bu kapsamda bazı devletlerin parçalanmaları, ulus devlet modelini tartışılır hâle getirmiştir. Buradan hareketle, izleyen süreçte, ulus devlet modelinin yerini daha esnek yapılanmalara bırakacağı yönünde bazı tezler sıklıkla dile getirilmiştir.

Tüm dünya bakımından çok yeni, alışılmadık bir tecrübe olan ve ülkelerin en büyük zenginlik kaynaklarını bir gecede değersizleştirebilecek etkiler doğuran Kovid-19 salgınının, devletlerin faaliyet ve işlevleri bakımından kendinden önceki tarihsel kırıma dönemlerine benzer bir tesir yaratacağı düşünülmekte; çok yönlü siyasal etkileri, bugün için akademi ve siyaset çevrelerini meşgul eden bir tartışma başlığı olmaktadır.

Salgının devletle ilgili alanlarda çok yönlü etkilerinin olduğu ve bu beklenmedik durumun gelecekle ilgili öngörülere şekil verdiği bir vakadır. Bu süreçte, devletler, önceliğini salgınla mücadeleyle yönelik faaliyetlere vermekte ve salgını önleyip sürecin

atlatılması için azamî ölçüde çaba sarf etmektedirler. Bu da devletlerin hem faaliyet yükünü arttırmakta, hem de diğer yönetim alanlarında bazı aksamalar yaşanmasına sebep olmaktadır. Benzer şekilde, bu durum, yasama ve yargı faaliyetlerinin de yavaşlamasına yol açmaktadır.

Genel olarak bu gelişme, modern devletin temel yönetim fonksiyonlarında farklılaşmalara, bozulmalara ya da kayıplara neden olmaktadır. Böylece kamu yönetimine ilişkin ikame edici yeni yöntemlere başvurulması, bu yöntemlerin kalıcı olabileceği yönünde tartışmaları alevlendirmektedir.

Esasen bunu da içine alır şekilde, Kovid-19 salgını ile ilgili olarak geleceğe dönük siyasî, içtimaî, ekonomik etkileri bakımından çok yönlü tartışmaların yarattığı zengin bir konu havuzunun da oluşmaya başladığı söylenebilir. Ulus devlet ile refah devletinin geleceği, demokratik ya da otoriter siyasal sistemlerin salgınla mücadele politikaları ve salgının güvenlik yapı ve politikalarının geleceğine olan etkileri, siyaset bilimi çevrelerinde üzerinde derinlikli değerlendirmelerin yapıldığı konu başlıkları hâlini almıştır.

Bu raporda, Kovid-19 salgının etkisinde, devlet düzenleri, demokrasi ve güvenlik alanlarında yaşanan gelişmeler ve yakın geleceğe dönük beklentiler ve tahminler değerlendirilmiştir. Değerlendirme, Polis Akademisi'nin siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanlarında uzman öğretim üyelerinden oluşan çalışma grubu tarafından yapılmıştır. Alışık olmadığımız bu yeni siyasal, toplumsal ve ekonomik koşulların ve gelişmelerin hangi ölçülerde salgın döneminin zorunluluklarından kaynaklandığını, ne kadarınınsa yaşamlarımızın kalıcı birer parçası hâlini alacağını kuşkusuz zaman gösterecektir.

DEVLET DÜZENLERİ

Ulus Devlet Olgusu Ekseninde Yaşanan Gelişmeler

Kovid-19 salgını etkisiyle yaşanmakta olan gelişmeler, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler sahasında bazı akademik tartışmalar meydana getirmektedir. Bu akademik tartışmaların merkezinde “ulus devletin geleceği” meselesinin yer aldığı söylenebilir. Salgınla mücadelede süreç ve politikaların, ulus devlet olgusu bakımından yarattığı etkilerin iki ana eksende seyrettiği belirtilebilir. Birincisi; salgının ulus devlete ilişkin değerleri güçlendireceği yönündeki görüştür, ikincisi ise salgının ulus devlet anlayışını zayıflatarak küresel değer ve politikaları geliştireceği yönündeki görüştür.

Birinci görüşe göre, salgınla beraber yaşananların, sınırları ortadan kaldıran, başta insan olmak üzere para, emtia, teknoloji gibi hareketlilikleri arttıran küreselleşme üzerinde etkisi büyük olacaktır. Dolayısıyla yaşananların, küreselleşmenin sorgulanmasına yol açacağı açıktır. Bu sorgulamayla birlikte ulus devlet anlayışının güç kazandığı söylenebilir. Bilindiği üzere küreselleşme; ekonomik, kültürel ve siyasal açıdan incelenebilecek çok yönlü bir olgudur. Ekonomik küreselleşme; kısaca ulusal ekonomilerin, az ya da çok, tek bir küresel ekonomi içinde yerini aldığı ve varlığını sürdürdüğü bir süreç demektir. Kültürel küreselleşme; dünyanın bir bölümünde geçerli olan bilgi, mal ve görüntülerin aynı yapı içinde akışa girerek uluslar, bölgeler ve fertler arasındaki kültürel farklılıkları düzleştirmeye eğilimli olan bir süreçtir. Siyasal küreselleşme ise politikanın uhdesinde bulundurduğu sorumlulukları, millî kimlik ve yönetimlerden uluslararası örgütlere geçmiş olmasını sağlayan süreçtir.

Meseleye ekonomik küreselleşme açısından bakılacak olursa bu salgın sürecinde küresel ticaretin oldukça zayıflaması, uluslararası taşımacılık faaliyetlerinin durmuş olması, sınır kapılarının

kapanması, her ülkenin kendisini dış dünyadan izole ederek kendi kaynaklarına yönelmiş olması, salgının ulus devlet anlayışını güçlendireceği yönündeki tezleri desteklemektedir. Bu yaklaşım ekseninde, salgının dünyada yerelleşme eğilimlerini arttırdığını, küreselleşmenin mahallileştirici boyutunu öne çıkardığını da söyleyebiliriz. Devletlerin kendi kaynakları ile geçinmelerine ve içe kapanmalarına bağlı olarak, ulus üstü aktörlerden ziyade, ulus devlet ölçeğindeki politikalar önem kazanmaya başlamıştır. Salgının devam etmesi hâlinde, yerelleşme eğilimlerinin daha da artacağı söylenebilir.

Diğer yandan, modern zamanların bir ürünü olarak kaynağını sınırları belirli bir coğrafyada yaşayan insan topluluğundan yani bir millettten alan ulus devletin, sınırların aşıldığı, salgın sorununa insanlık adına farklı milletlerden bilim insanlarınca çözümlerin arandığı bir dönemde sorgulanması da gayet anlaşılır bir durumdur. Bu bakış açısının etkisiyle, salgın sürecinin ulus devlet değerlerini zayıflatacağı yönündeki tez de yaygın olarak dile getirilmektedir. Buradaki en önemli dayanak, bu süreçte ulus devletlerin yetersiz kalma ihtimalleri karşısında, varlıklarının sorgulanır hâle gelmesidir. Zira Kovid-19'un tüm dünyayı etkileyen bir salgın hâlini alması ve ulus devletlerin bununla tek başlarına mücadele kapasitelerinin sınırlı olması, tüm insanlığı bu virüsle mücadelede dayanışmaya ve birlikte hareket etmeye zorlamaktadır.

Burada, tezleri güçlendiren diğer bir faktörün de internet temelli teknolojik gelişmeler olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Bu gelişim sürecinde ortaya çıkan “dijital toplum” kavramının, ulus devlet anlayışını zayıflatıyor oluşu da iddiaların bir başka yönünü teşkil etmektedir.

Bu mecburiyetlerin ve gelişmelerin, son iki yüzyıldır varlığını sürdüren ulus devlet anlayışının temel değerlerini erozyona uğratacağı güçlü biçimde iddia edilmektedir. Nitekim ABD eski

Dışişleri Bakanı Henry Kissenger (2020), Kovid-19 salgınının dünya düzenini ebediyen değiştireceğini iddia etmiştir. Ölü sayısındaki korkutucu artışın, yaşanan insanî ve ekonomik krizlerin, süreç sonrasında insanların kurumlara olan güvenini azaltacağını, bu nedenle, salgınla mücadele yöntemi olarak küresel bir mücadele yönteminin benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, DSÖ Genel Sekreteri T. A. Ghebreyesus (2020), yaptığı açıklamalarda, salgın konusunda yürütülmesi gereken küresel mücadeleyi ve siyasî liderlerin bu süreçteki desteklerine duyulan güçlü ihtiyacı birçok kez dile getirmiştir.

Kısaca belirtmek gerekirse, Kovid-19 ile birlikte ulus devletin gittikçe daha fazla güç kazandığı aşikâr bir durum hâlini almıştır. Ne var ki bu süreç; yapı ve işleyiş olarak modern devlet düzenin artık belirli bir değişim geçirmesi gerektiğini de bize göstermiştir. Salgının devletleri zorladığı değişimin, onun fonksiyonel açıdan yeniden tanımlanıp yapılanmasında yoğunlaştığı söylenebilir:

- Siyasî bakımdan bu dönüşümün; demokratik ve şeffaf yönetim anlayışına dayanan, kapsayıcı ve kültürel farklılıkları önemseyen değerler üzerine oturacağı gözlenmektedir.
- Güçlenen bu değerlerin, mevcut ulus devlet yapılarını daha işlevsel ve akılcı devlet modelleri inşa etmeye yönlendirdiği de yine bu süreçte ortaya çıkmıştır.
- Bir diğer ifadeyle, süreç, idarî yapıda alan yönetimi ilkesinin yerine işlevsel yönetim anlayışını daha fazla öne çıkarmıştır.
- Böylece yaşanan deneyim, devletleri idarî ve bürokratik bakımdan, hızlı kararlar alıp uygulayabilen, birey merkezli, hesap verebilir ve ekonomik düzene kısmî müdahalelerde bulunabilen bir yapıya evrilmeye zorlamıştır.

Bu yönüyle salgın; hantal, işlevsiz ve süreçleri sonuç odaklı yürütemeyen bürokrasi ile statükocu ve vesayetçi siyasî yöntemlerin de krizi olmuştur.

Devletler Arası İlişkiler

Kovid-19 salgınının doğurduğu kriz süreci, tüm devletlerin böylesi büyük ve çok yönlü bir sorun karşısında ulus devlet reflekslerine döndüğünü gösteren örneklerle sahne olmuştur. Hâlihazırda yaşadığımız sürecin dikkat çekici yönlerinden biri de, uluslararası işbirliği ve dayanışmanın asgarî seviyeye inmesidir. Dünya Savaşlarında bile devletler, dâhil oldukları ittifaklar nedeniyle birbirleriyle yardımlaşma yoluna giderlerken, yaşanan salgın sürecinde her bir devlet doğrudan kendi salgın mücadelelerine odaklanmıştır. Buna mukabil, geniş katımlı uluslararası ya da ulus üstü kuruluş ve yapıların salgın sürecini yönetme ve koordine etme yönündeki karar alma becerileri ve etkinlik düzeyleri dramatik şekilde zayıflamıştır.

Kovid-19 küresel salgınıyla mücadele konusunda DSÖ, BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Kızıl Haç gibi konuyla ilgili neredeyse tüm küresel kuruluşların kalbi olan Cenevre'ye gözler çevrildiğinde, şimdiye kadar cılız birkaç açıklama dışında bu alanda benimsenmiş önemli bir uluslararası politikadan söz edildiğini duymak mümkün olamamıştır. Yine Dünya Bankası, IMF, BM Güvenlik Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi gibi geniş katımlı uluslararası kuruluşlar için de aynı sözleri söylemek mümkündür. Siyasal ve ekonomik kararlar alamayan küresel organizasyonların bu tavrı, ülkeleri kendi içinde mücadeleye sevk eden esas sebeplerden biridir. Diğer bir ifadeyle, uluslararası ya da ulus üstü yönetimlerin kriz dönemlerinde gerekli olan acil ya-

nıt verici ve etkin yönlendirici kararlar alamaması, devletlerin hızla kendi ulusal politikalarına yönelmelerine imkân tanımıştır. Ayrıca, küreselleşme karşısında son dönemde yeniden güçlenen korumacı ulus devlet hafızasını tazelemelerine de yol açmıştır. Avrupa’da yeniden hatırlanan Dünya Savaşı tecrübeleri, Türkiye’de ise salgınla mücadele yöntemleri ile Millî Mücadele arasında kurulan bağlantı buna örnek olarak verilebilir.

Salgınla mücadele sürecinde bilhassa Avrupa Birliği’nin siyasî ve bürokratik ilişkileri bakımından basiretsiz ve aciz kalan tutumu tartışma konusu edilmiş, bu durum şiddetli bir biçimde eleştirilmiştir. Birlik üyesi tüm devletler, kriz sırasında kendi içlerine kapanmış ve geniş kapsamlı ortaklıklarını göz ardı etmişlerdir. Bu durumun AB’nin geleceği açısından soru işaretlerini de beraberinde getireceği açıktır. Avrupa Birliği liderlerinin bu süreçteki politikaları incelendiğinde, salgın konusunda yürütülecek küresel bir mücadeleden ziyade ulusal politikalara ve mücadeleye odaklandıklarını görmekteyiz.

Malum olduğu üzere, Birlik ülkeleri içerisinde Kovid-19 salgınından en çok etkilenenlerin başında İtalya ve İspanya gelmektedir. Almanya ise hem sağlık imkânlarının diğer ülkelerle kıyaslandığında daha gelişmiş olması hem de ekonomik olarak öteki ülkelerden daha iyi bir konumda bulunması dolayısıyla salgını diğer AB ülkelerine nazaran çok daha hafif şekilde atlatmaktadır. Ancak salgından en çok etkilenen İtalya’nın, üyesi olduğu Avrupa Birliği ülkelerinden istediği yardımlar süreç içerisinde geri çevrilmiştir. İtalya’nın AB Büyükelçisi Maurizio Massari (2020), ülkesinin Avrupa’nın yardımına duyduğu ihtiyacı vurguladığı konuşmasında, tek bir AB ülkesinin dahi bu konuda Komisyon’un çağrısına yanıt vermemesinin Birlik dayanışması açısından iyiye işaret olmadığını belirtmiştir. Sırbistan Devlet Başkanı Aleksandar Vučić (2020) de, Avrupa Birliği içindeki

benzer gelişmeler nedeniyle; “Avrupa dayanışması diye bir şey yok! Sadece kâğıt üzerinde bir masaldı...” ifadelerini kullanmak zorunda kalmıştır.

AB içerisinde bu gelişmeler yaşanırken, İtalya, Birlik’ten beklediği yardımları Türkiye, Çin, Rusya ve Küba gibi üye olmayan diğer ülkelerden almıştır. Özellikle Türkiye’nin, bu süreçte aralarında ABD, İngiltere, İspanya ve İtalya’nın da olduğu 80 ülkeye yardımlarda bulunmuş olması (AA, 2020) göz önünde bulundurulursa, küresel dayanışmada öncü bir rol üstlendiği söylenebilir. Nitekim bu yardımlar, DSÖ, NATO ve uluslararası kamuoyunda da çok büyük bir takdirle karşılanmıştır.

Yine bu süreçte, BM ve DSÖ gibi oluşumların da etkili bir tavır sergileyemedikleri ve devletler arasındaki işbirliğini geliştirmede etkin bir rol üstlenemedikleri müşahade edilmiştir. ABD Devlet Başkanı Donald Trump’ın, DSÖ’ya iktisadî olarak destekte bulunmayı kesecekleri yönündeki açıklamasında örneklenildiği üzere, bu türdeki büyük ölçekli kuruluşlar, devletlerin ve uluslararası kamuoyunun gözünde inandırıcılıklarını kaybetme noktasına gelmişlerdir. Bu küresel kriz sürecinde tüm devletler, kendi vatandaşlarının güvenliklerini sağlama gayesi ile kapsamlı tedbirler almaya yönelmişler ve ulusal korumacı bir yaklaşımı ön plana almışlardır. Bütün bu gelişmelerin, ulus devletlerin, kendi vatandaşlarını korumak için hâlâ en güçlü aygıt olduğu düşüncesini güçlendirdiği söylenebilir.

Her ne kadar, değerlendirmelerde ulus devletlerin güçlendiği vurgulansa da, devletlerin birbirleri ile ilişkilerini yürütmekte aktif roller alan uluslararası örgütlerin varlığını ve önemini sürdürmeye devam edeceği söylenebilir. İşte bu noktada, salgının devletler üzerinde meydana getirdiği dönüştürücü etkinin bir

benzeri, devletlerarası ilişkiler için de söz konusu olabilir. Salgıyla birlikte, uluslararası örgüt ve yapıların daha işlevsel, kapsayıcı, bütünleştirici ve yaptırım gücü yüksek bir yapıya dönüştürülmesi fikrinin önem kazanacağı düşünülebilir.

SOSYAL DEVLET POLİTİKALARI

Neoliberal Politikalar ve Sosyal Devlet

Kovid-19 salgını, bir yönüyle de, neoliberal politikaları benimseyen merkez kapitalist devletlerin kriz yönetimi sürecindeki noksanlıklarını ve devlet idaresi mekanizmalarının işlevsizliğini ortaya çıkarmıştır. Bu yöndeki politikaların merkezinde yer alan ABD, İspanya, İtalya ve Fransa gibi ülkeler, hem vaka hem de ölüm sayıları bakımından salgından en çok etkilenen ülkeler arasında yer almışlardır. Bu ülkeler, sağlık sistemlerinin krize cevap verememesinden dolayı, trajik bir şekilde, solunum cihazlarının yetersiz kaldığı, insanların hastane koridorlarında ölüme terk edildiği, cenazelerin sokaklara taştığı, sağlık sigortası olmayan vatandaşların acil servisler dışında tedavi göremediği, yaşlıların huzurevlerinde ölüme terk edildiği bir süreçle baş başa kalmışlardır.

Salgın, bu ülkelerdeki ekonomik ve bürokratik düzenin, kamu sağlığına dönük bir tehdit karşısındaki çaresizliğini göstermiştir. Bununla birlikte, sosyal devlet politikalarının hâlâ ne denli önemli bir araç ve etkin bir devletin vazgeçilmezi olduğu gerçeğini tüm dünyaya oldukça acı tecrübelerle hatırlatmıştır. Gerçekten de, sağlık gibi önemli kamusal hizmetlerin devlet tarafından yerine getirilmesinin, küresel salgın krizini yönetmede ne kadar hayati fonksiyona sahip olduğu bu süreçte bir kez daha anlaşılmıştır.

Salgının küresel bir tehdit hâlini almasından sonra, salgınla mücadelede devletlerin özellikle sosyal ve ekonomik alanlarda etkinliklerini arttırdıkları görülmektedir. Kamu otoritesi tarafından tasarlanan, bütçelenen ve uygulanan planlar çerçevesinde salgının önlenmesi konusunda kamuoyunda da belirli bir

beklentinin ve rızanın oluştuğu söylenebilir. Bu durum, belirtilen tarzda bir planın hazırlanması ve tatbiki için devletin ekonomik hayatta daha fazla belirleyici olmasını beraberinde getirmektedir.

Belirtildiği üzere, Kovid-19 salgını, “refah devleti” ya da “sosyal devlet” olarak adlandırılan olguya ilişkin tartışmaları yeniden kamuoyunun gündemine taşımıştır. Bilindiği gibi bu olgu, devletin, vatandaşlarının iktisadî ve sosyal refahının korunması ve teşvik edilmesinde ana rolü üstlenmesini öneren bir anlayışa dayanmaktadır. Bu minvalde, bazı kamu hizmetlerinin bilâbedel olarak yürütülmesi yönünde politikalar geliştiren sosyal devlet yaklaşımı, devletin görev ve yetkilerini genişletmektedir.

Kovid-19’un çok yönlü ekonomik ve sosyal etkileri, salgına müdahalenin sosyal devlet araçlarıyla yürütülmesi gereken bir mücadele olduğu yönündeki tezlerin haklılığını göstermiştir. Özellikle, düşük gelirli ve güvencesiz çalışan emekçi kesimin salgından korunması ve karantina süreçlerinde ekonomik bir kaygı yaşamamaları için devlet tarafından alınması gereken önlemleri ifade eden sosyal politikalar, bu süreçte bir kez daha önem kazanmıştır.

Bunun da ötesinde, toplum sağlığını koruma süreçlerinden, toplumun her kesiminin kesintisiz ve ücretsiz yararlanabilmelerinin ne denli kıymetli olduğu gerçeği de ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, sosyal devlet politikaları, hem salgının yayılmasını önlemek, hem de toplumun her kesiminin hayatlarını kolaylaştırıp idame ettirmelerini sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır. Özellikle sağlık hizmetlerine ulaşmanın temel bir insan hakkı olduğu anlaşılmış ve bu sektörün katıksız bir piyasa mekanizmasına terk edilmesinin ne gibi sakıncaları olduğuna bu süreçte bir kez daha dikkat çekilmiştir.

Gerçekten de, Kovid-19'un, neoliberal ekonomi politikalarının bu dönemde uygulanmasını ciddi bir şekilde zorlaştırdığı ve daha da zorlaştıracığı açıktır. Salgınla mücadele süreçlerinin bir sonucu olarak devletin ekonomiye müdahalesi birçok açıdan gerekli görülmektedir. Bu dönemde pek çok devlet, iç pazar talebini karşılama ve ihtiyaç duyulan sıhhi malzemeleri temin etme hususunda, önceliği kendi vatandaşlarına vermeye odaklanmıştır. Bu uğurda ihracata kısıtlamalar getirilmekte, hatta ihracat yasaklanmaktadır.

Türkiye, sağlık hizmetleri konusunda, son on beş yılda sosyal devlet mantığı temel alınarak, devasa yatırımlara yönelmiş, vatandaşların sağlık hizmetlerine erişiminde oldukça etkileyici adımlar atmıştır. Bu altyapı ve tecrübe sayesinde salgının sebebiyet verdiği krizde de bu yönde başarılı politikalarını sürdürebilmiştir. Süreçte güçlü sosyal devlet politikası örnekleri oluşturabilecek şu uygulamalar hayata geçirilmiştir: (i) vergi düzenlemeleri yoluyla alınan ekonomik tedbirler, (ii) ücretsiz sıhhi maske dağıtımı, (iii) Kovid-19 hastalarından hastane süreçleri boyunca herhangi bir ücret talep edilmemesi.

Salgının dayattığı, sağlık politikalarındaki dönüşüm mecburiyeti yanında, gerek işverenleri tarafından ücretsiz izine gönderilenler veya işten çıkartılanlar, gerekse de devletin aldığı önlem ve uygulamalar çerçevesinde işlerini yapamayanlar açısından devlet desteğinin taşıdığı önem, bu süreçte dikkat çekici olmuştur.

Esasen bu salgın, bir bakıma, devletleri gönüllü olmasalar da zorunlu olarak sosyal devlet anlayışına yönlendirmiştir. Nitekim bu dönüşümün sağlamadığı ülkelerde, vatandaşların sağlık hizmetlerine erişememeleri ve salgın sebebiyle hayatlarını idame ettirecek gelirden mahrum kalmaları dolayısıyla salgının çok ciddi toplumsal gerginliklere ve çalkantılara sebebiyet verdiği ne sıklıkla tanık olmaktadır.

Sağlık Hizmetlerinin Kapasitesi ve Harcamalara İlişkin Tartışmalar

Salgın nedeniyle tüm dünyada hararetle tartışılan diğer bir konu da, ülkelerin bütçelerinden sağlık alanına ayırdıkları paylar, bu sahada gerçekleştirdikleri yatırımlardır. OECD ülkeleri içerisinde bütçelerindeki sağlık harcamalarına ayrılan paylar bakımından açık ara önde olan ilk beş ülke, uzun yıllar ABD (%16.9), İsviçre (%12,2), Fransa (%11,2) Belçika (%10,4) ve İngiltere (%9,8) gibi ülkeler olmuştur. Şaşırtıcı şekilde, küresel salgının en yüksek hızla yayıldığı ve Kovid-19'dan kaynaklanan ölümlerin en fazla görüldüğü ülkeler de yine bu ülkeler arasından çıkmıştır. Yine, sağlık alanındaki yüksek harcama oranlarına karşın, tıbbî malzeme ihtiyacının en fazla öne çıktığı ülkeler, çelişkili bir durumu yansıtsa da bu ülkeler olmuştur. Öte yandan, 2019 yılı OECD sağlık raporuna göre, üye ülkeler içinde millî gelirden sağlık harcamalarına ayrılan pay açısından Türkiye'ye sıralamada daha gerilerde kalmasından dolayı pek çok eleştiri getirilmişti. Ancak ülkede tıbbî malzeme sıkıntısının yaşanmaması, acil bakım ünitelerinin salgından kaynaklanan ihtiyacı karşılamış olması ve sürecin kamu sağlığı politikaları açısından oldukça başarılı şekilde yönetiliyor olması da ilginç bir örnek olarak öne çıkmıştır.

İlk bakışta bir tenakuz görüntüsü veren bu durumu anlayabilmek için gerekçelere daha yakından bakmak gerekebilir. Bunun sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- Yukarı sıralarda yer alan ülkelerin sağlık harcamalarında önemli bir bütçe, demografik ve epidemiyolojik özellikleri açısından öncelikle yaşlı nüfusun daha pahalı tedavilerini içeren kronik rahatsızlıklarına ve araştırma geliştirme faaliyetlerine ayrılmaktadır.

- Gelişmiş ülkelerin sağlık sistemlerinde, salgınlar gibi, “gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin problemi” olarak kabul edilen sorunlara yönelik hazırlıkların olmayışı, gelişmiş pek çok ülkeyi, Kovid-19’la mücadele sürecinde krizi yönetme konusunda aciz bırakmış, zamanında ve etkin tedbirler alınabilmesini engellemiştir.
- Türkiye’nin bu sahadaki avantajı ise, halk sağlığına yönelik sürdürdüğü politikalarla birlikte esnek ve çabuk yanıt verebilen bir sağlık sistemi inşa etmiş olmasıdır.
- Gelişmiş ülkelerin yoğun bakım ünitelerindeki noksanlıklar göze çarpan diğer bir husustur. Buralarda görev yapan sağlık personelinin sayıca az, nitelik bakımından çoğu zaman yeterli olmayışı, buna karşın ücretlerinin yüksek oluşu, bir başka dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, yoğun bakım hizmetlerinin toplam hastane masraflarının %20’sini teşkil etmesi sebebiyle bazı Avrupa ülkelerinde yoğun bakım hizmetlerinin daha az önemsendiği görülmektedir. 100 bin kişiye düşen yoğun bakım hastane yatağı sayılarında ABD ve İngiltere gibi ülkelerin sayıca Türkiye’nin oldukça gerisinde yer alması da diğer bir etken olarak sayılabilir.
- Türk hükümeti, 2003 yılında uygulamaya başladığı Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında halkın eşit, ücretsiz ve fakat yüksek kalitede hizmet talebini karşılamaya yönelik önemli adımlar atmıştır. Kaliteli teçhizat, fizikî imkân ve personel noktasında bu adımların etkileri görülebilir.
- Sağlık personelinin niteliği de Türkiye’de öteden beri pek çok ülkeye kıyasla çok daha yüksek olagelmıştır. Bilhassa Tıp Fakültelerinde tahsil gören hekim adaylarının yıllardan beri ülkenin en parlak ve başarılı öğrencileri arasından seçilebilmiş olmasının bunda payı vardır. Salgınla mücadeledeki başarıda bu durumun da altını çizmek gerekmektedir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, Kovid-19 küresel salgını örneğinin gösterdiği üzere, kamu politikalarında etkin, çok taraflı ve tehdit öngörülerıyla oluşturulan politikalar, o politika alanlarına ayrılan bütçeden bağımsız bir başarı aracı olabilmektedir.

DEMOKRATİK VE OTORİTER YÖNETİMLER

Çok yönlü bir sorun olarak tüm dünyanın gündemini işgal eden Kovid-19 ile birlikte gündeme gelen diğer önemli bir konu da, salgının siyasal yönetim yapılarına olan müdahaleleri ya da siyasî erkin, iktidarı kullanma biçimleri üzerine olan etkileridir. Bu aşamada, tartışmaların odağına, ülkelerin cari iktidar usullerinin salgınla mücadele politikalarını ne şekilde etkilediği sorusu yerleşmektedir. Cevabı aranan sorular genel olarak şunlardır: Salgınla mücadelede demokrasiler mi, yoksa otoriter rejimler mi daha başarılı oldu ya da olabilecek? Salgın, demokrasileri ne şekilde etkileyecek? Sürecin seyri boyunca demokratik yönetimler, otoriter eğilimler içerisine girebilir mi?

Bu konudaki tartışmaların merkezinde, demokratik siyasal rejimlerle yönetilen ülkelerle, otoriter yapıdaki devletlerin salgınla mücadeledeki başarılarına dair kıyaslamalar yer almaktadır. Analizler, karşılaştırmanın bir ucuna özellikle Çin örneğini, diğer ucuna da Batı'nın liberal demokrasilerini yerleştirerek yapılmaktadır. Çoğu zaman, otoriter devletlerin virüsle mücadeleye karşı aldığı tedbirlerin liberal demokrasiyle yönetilen ülkelere göre çok daha etkin uygulanma şansı olduğu yönünde bir algı söz konusudur. Bu yaklaşıma göre, liberal demokratik siyasal yapı ve süreçlerin hâkim olduğu ülkelerde, halkın fert özgürlüklerine verdiği değer ve serbest hareket etme eğilimleri, siyasî iktidarlar tarafından alınan tedbirleri etkilemekte ve bu tedbirlerin uygulanmasını çoğu zaman imkânsız kılmaktadır.

Batılı hükümetler, salgın başladıktan sonra, Çin'de süratle devreye sokulan katı önlemleri hayata geçirmek konusunda isteksiz davranmıştır. Katı merkezîyetçi devlet yapılanmasının sonucu olarak sivil toplum ve kuruluşlarının Batı tarzında olmadığı, birbirine kenetlenmiş devlet ve parti hiyerarşisinin bulun-

duğu Çin’de alınan sıra dışı tedbirler ise salgının kontrol altına alınmasını ve Çin’in salgın konusundaki deneyimini dünyanın geri kalanı ile paylaşmasını sağlamıştır. Hatta daha da ileri giden bir değerlendirmeye denebilir ki Kovid-19 salgını, tıpkı turnusol kâğıdı gibi liberal demokratik siyasal sistemin tıkanıklarını test ederken, hiç beklenmedik bir biçimde Çin örneğinde görüldüğü üzere otoriter rejimlerin krize daha iyi bir şekilde cevap verdiğini göstermiştir.

Esasen gerçekliği şüpheli bu yöndeki analizlerde gözden kaçan bazı hususlar söz konusudur. Öncelikle, Çin’in mücadelesinin gerçekten başarılı olduğu hâlâ tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Ayrıca, kapalı bir otoriter rejim olan Çin’in dünyayla paylaştığı tecrübenin çarpıtılmış bilgiler içerdiğine yönelik ciddi eleştiriler ve değerlendirmeler vardır. Bu durum neticesinde Çin’in, küresel mücadele politikalarını yanlış yöne sevk ettiği, sıklıkla dile getirilen suçlama olmaktadır (Euronews, 2020). Öte yandan, yine otoriter bir yönetim yapısının hâkim olduğu İran’da, salgınla mücadelede yaşanan hatalar tüm dünyanın gözü önünde cereyan etmiştir (Reuters, 2020). Bunlara ilaveten dünyadaki diğer pek çok kapalı otoriter rejimlerin, salgının ülkelerindeki seyri konusunda bilgi sakladığı ve bu konuda manipülasyon yaptığı da yine bilinen bir gerçektir.

Salgın hadisesinin, belki de dünyaya en önemli katkısı, otoriter rejimlerin bir şekilde demokratikleştirilmesi gerçeğini gözler önüne sermiş olmasıdır. Yukarıda da değinildiği üzere aslında, Çin’in otoriterlik girdabı içerisinde, dünyaya ve insanlığa karşı taşıdığı sorumlulukları, salgın sürecinde tam manası ile yerine getirdiği söylenemez. Yine belirtildiği üzere, bu ülkenin, salgına ilişkin verileri dünya kamuoyuyla net bir biçimde paylaşmamış olması, virüsü kontrol altında tutmak ve yayılmasına mâni olmak için radikal tedbirler almak yerine daha esnek bir tutum sergilemiş olması, salgını çok daha fazla şiddetlendirmiştir. Virüs, açık

yapılı, şeffaf ve hesap verebilir ilkelerle yönetilen demokratik ülkelere ulaştığında, dünyanın karşı karşıya kaldığı tehdit gerçek boyutları ve vahameti ile anlaşılmış oldu.

Bu tartışmalarda altı çizilmesi gereken temel bir nokta vardır: Salgınla mücadelede etkili olan esas hususun, devletlerin şeffaf bir şekilde kriz yönetme becerileri ve kapasiteleri olduğudur. Esasen, salgınla mücadelede ülkeleri başarılı kılacak şeyin, otoriter yönetim anlayışlarından ziyade demokratik niteliğe sahip siyasal yönetimlerin etkin ve uyumlu işleyişinin olduğu ortaya çıkmıştır. Süreç içerisinde, güçlü ve etkin yönetimlerin başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Zikredilen nedenlerle, yaşanan krizin liberal çoğulcu demokrasinin krizi olduğu iddiası gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Salgınla ilgili tedbirlerin uygulanmasında temel belirleyicinin, toplumun rızasını kazanmaya yönelik şeffaf yönetim anlayışı olduğu bu süreç içerisinde ortaya çıkmıştır. Yani toplumu ikna ederek, onu kendi rızasıyla sürece dâhil etmeye çalışan bir yönetim söz konusudur. Batı ülkelerinin bir kısmında yaşanan olgu, aslında demokrasilerin krizi değil, çok parçalı karar alma süreçlerinin ve atomize yönetim yapılarının kriz yönetimindeki yetersizliği olmuştur. Bununla birlikte, ülkeler, işin ciddiyeti kavrandıktan sonra, yaşanan süreci başından itibaren şeffaf bir şekilde halkları ile paylaşmışlardır. Ayrıca, vatandaşlarına mevcut durumu hesap verebilir bir anlayışla izah ederek, onları, alınan tedbirlere uyulması yönünde, sürecin bir parçası hâline getirmişlerdir.

Her ne kadar, salgının ilk günlerinde, FETÖ başta olmak üzere pek çok terör örgütü ve benzer amaçlı suç örgütleri eliyle, Türkiye'nin bu süreci yönetemediğine dair bir algı operasyonu yürütülmeye çalışılmış olsa da, ülkenin Kovid-19'la mücadeledeki başarısı ve elde edilen rakamlar, bu yönlerdeki iddiaları boşa

çıkarmıştır. Sürecin başından itibaren, Türkiye’de mevcut hükümetin bir çalışması olarak bilim kurulu oluşturulmuş, önceden hazırlanan sağlık programları yürürlüğe konulmuş, tüm altyapı ve personel seferber edilmiş, en önemlisi de tüm bilgi ve gelişmeler vatandaşlar ile şeffaf bir şekilde paylaşılarak sürecin bir parçası hâline getirilmeye çalışılmıştır.

Bu yönüyle, Türkiye’de yakın zamanda geçilmiş olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi yönetim modeli, salgınla mücadelede alınan tedbirlerin uygulanmasını kolaylaştırmış, etkinlik ve uyumlu işleyişin yerine getirilmesi bakımından çok önemli bir imkân sağlamış ve başarılı bir sınav vermiştir. Kriz anlarında süreçlerin yönetimini zora sokan, eski sistem içerisindeki çok başlılık ve bürokratik engeller güçlü demokratik sistemle birlikte ortadan kalkmıştır. Bu durum da yeni yönetim tarzının etkinliğini sağlayan başlıca faktör olmuştur.

Bu başarıda en fazla dikkat çeken hususlardan birisi de, en başından itibaren sürece Bilim Kurulu’nun dâhil edilmesidir. Alınacak tedbirlerin Sağlık Bakanlığı bünyesinde kurulan Bilim Kurulu’nun fikir ve direktifleri doğrultusunda belirlenmesi, sürecin tamamen bilimsel bir anlayışla yürütüldüğünü göstermektedir. Her yeni gelişmenin Cumhurbaşkanı ve Sağlık Bakanı tarafından saydam, hesap verebilir bir yaklaşım içerisinde vatandaşla paylaşılması yolu izlenmiştir. Bu da, politikaların yürütülmesinde toplumun rızasını demokratik usullerle sağlayan, onu tedbirlerin yerindeliğine ikna eden önemli bir araç olmuştur.

GÜVENLİK ALANINDAKİ ETKİLERİ

Kovid-19 Salgınının Polislik Faaliyetlerine Etkileri

Kovid-19 salgınının, boyutları ve yarattığı tahribat düşünüldüğünde, ulusal güvenliğe yönelik ortaya çıkan tehditlerin ilk sırasında geldiğini söyleyebiliriz. Özellikle, bireyi ve toplumu hedef alan ancak kolaylıkla tanımlanamayan, sınırları belirlenemeyen ve görülemeyen bir tehditle mücadele ediliyor oluşu, tüm dünyayı alışılmadık bir güvenlik sorunuyla da karşı karşıya bırakmaktadır. Çok yönlü etkileri olması bakımından salgın, ekonomi güvenliğini, toplum sağlığını, asayiş ve emniyeti alışılmadık şekilde tehdit etmektedir.

Bu nedenle, salgın; güvenliğin sadece sınırları korumak ya da klasik koruyucu / önleyici tedbirler almak gibi konulardan ibaret olmadığını da açık bir şekilde göstermiştir. Bugün artık yaşamakta olan bu çok yönlü güvenlik sorunları çerçevesinde bazı güvenlik başlıkları ciddi bir şekilde dikkate alınmak zorundadır:

- genetik kod güvenliği
- enerji güvenliği
- flora ve fauna güvenliği
- vahşi yaşam güvenliği
- tohum ıslahı güvenliği
- hayvan ırklarının ıslahı güvenliği
- algı güvenliği
- stratejik bilgi güvenliği
- gıda güvenliği

Geldiğimiz noktada ülkelerin güvenlik bürokrasilerinin bu çeşitlenmeye uygun şekilde yeniden yapılandırılması zorunluluğu çok daha fazla tartışılır hâle gelmiştir.

Salgın süreci, her şeyden önce, diğer pek çok etkisinin yanı sıra, sağlıkla ilgili konuların ulusal güvenliğin bir parçası olması gerektiğini göstermiştir. Geleneksel güvenlik anlayışının değişmesi gerektiği yönünde işaretler veren bu yeni durum, devletlerin güvenlik sahasında bir paradigma değişikliğine gitmesini zorunlu kılmaktadır. Bu değişimin mecburî bir sonucu da, kamu düzeninin güvenlik, huzur ve sağlık odaklı üçlü bir ekseninde ele alınmaya başlaması olarak belirir. Bunun yanında, “yaşam güvenliği” ve “yaşam alanı güvenliği” gibi kavramların ciddiyeti ve önemi daha güçlü bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır.

Salgının güvenlik alanındaki etkilerine ilişkin tartışmalar birkaç farklı şekilde kendini göstermektedir:

- Yaşanan gelişmeler, biyolojik silahların kullanımıyla ilgili endişeleri artırmıştır. Her ne kadar, Kovid-19’un doğal yollarla oluşan bir virüs türü olduğu genel kanı olsa da, bu süreçte ortaya çıkan sorunun cesameti, devletlere ve terör örgütlerine biyolojik silahların gücü konusunda bir fikir vermeye yetmiştir. Dolayısıyla, bazı devlet ve örgütlerin bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı isteyebilecekleri yönündeki senaryo, kaygı verici olmaktadır.
- Geleneksel güvenlik anlayışının görece önem kaybederek insanî güvenlik anlayışının önem kazandığı bir süreci yaşadığımız söylenebilir. Virüsle birlikte, güvenlik çalışmalarındaki temel referans nesnesinin bireysel analiz hâline geldiğini ifade etmek mümkündür.
- Devletlerin, güvenliğin dijital boyutuna, bir başka ifadeyle dijital güvenlik konusuna önem verme eğilimi artmıştır. Dijital güvenlik, bireyin “dijital kişiliği”nin korunması anlamına geldiğinden, insanî güvenlikle oldukça yakından ilişkilidir. Alınan tedbirler kapsamında sosyal

ve ticarî hayatın evlerden yürütölmek mecburiyetinde kalınması, krizin belirsizliğine bağılı olarak siber saldırı risklerini de arttırmıştır.

Kuşkusuz, Kovid-19 salgını sürecinde en çok tartışılan kurumların başında güvenlik birimlerinin geldiğı bilinmektedir. Devletlerin, alınan tedbirlerin doğası gereğı, salgınla mücadele kapsamında kolluk birimlerinin varlığına daha çok ihtiyaç duyduğu ve onlara daha geniş yetkiler verdikleri görölmektedir. Bu sorunla mücadelede, salgının yayılmasının önlenmesi, halkın emniyetinin sağlanması ve kaos hâinden istifade etmek suretiyle işlenecek muhtemel suçlara karşı sıkı tedbirler alınması mecburiyetinde kalınmaktadır. Bu da, polisin süreçteki yükünü tüm dünyada katbekat arttırmaktadır.

Salgınla mücadele sürecinde, kolluk politikalarının rasyonalitesinde koruma ve önleme faaliyetleri üzerine odaklanılmıştır. Bu noktada hizmet esaslı kolluk faaliyetlerinin temel felsefesi olan vatandaşları tehditlere karşı uyarmak, onlarla işbirliği içinde çalışmak ve hastalığın bulaşması riskinden vatandaş korumak, özellikle kentlerde polis teşkilatı ve vatandaş ilişkilerini de etkilemiştir. Bu dönemde, Türkiye’de, polis gücü mensuplarının, mecburî olarak evlerinde bulunan vatandaşların yiyecek ve alışveriş ihtiyaçlarını karşılamaları, denetimlerini yakın irtibat hâinde, karşılıklı rızaya dayalı şekilde gerçekleştirmeleri gibi faaliyetleri dolayısıyla polisin vatandaş gözündeki meşru gücü kuvvetlenmiş ve koruyucu, kollayıcı işlevi de artmıştır.

Polisin görev ve yetki sahasındaki bu mecburî genişleme, bu konudaki tartışmaların ana eksenini devlet ile toplum arasında tesis edilen özgürlükler ve güvenlik arasındaki hassas dengeye kaydırmaktadır. Bilhassa toplum sağlığını korumaya dönük olarak alınan zecrî tedbirler, ister istemez normal dönemlerin

alışılmış özgürlük alanlarını zorlayan özellikler arz edebilmektedir. Özellikle, İngiltere gibi, polislik uygulamalarının olağan dönemlerde kamusal alanda fazla görünür olmadığı ülkelerde, bu tür düzenlemeler toplumu belli ölçüde endişeye sevk edebilmektedir. Nitekim tam da bu sebepten dolayı İngiltere, kabul edilen Koronavirüs Yasası'nın polise verdiği yetkiler nedeniyle, devletin ve polisin yetki ve gücünün en fazla tartışıldığı ülkelerin başında yer almıştır.

Salgın dolayısıyla polislik faaliyetlerinin sınırlarına dair cereyan eden tartışmalar yanında, polisliğin yeni işlevlerinden kaynaklanan yapısal dönüşüm ihtiyacı da akademik bir ilginin konusu hâline gelmiştir. Buna ilişkin olarak; polis gücünün başta salgınlar gelmek üzere, dünyanın bu zamana kadar alışık olmadığı olağanüstü hâllerde ne şekilde organize olacağı ve nasıl bir hareket planı uygulayacağı konusu da tartışılır olmuştur. Örneğin, ABD'nin en büyük emniyet birimlerinden biri olan Detroit Polis Teşkilatı yetkililerinin dile getirmiş olduğu, "polis teşkilatlarının kullandığı iletişim sisteminin salgından kaynaklı olağanüstü durum için yetersiz kalabileceği endişesi" (CNN, 2020), polis teşkilatlarının bu tür yeni durumlara hazırlıklı olmalarının önemini teyit eder mahiyettedir.

Esasen, bu tartışmaların işaret ettiği temel husus, polis teşkilatlarının sadece teknik kapasitelerinin geliştirilmesi değil, yeni durumların zorladığı faaliyet çeşitliliğiyle uyumlu bir organizasyon yapısının inşa edilmesi gerektiği olmaktadır. Zira salgının zorunlu kıldığı tedbirler, pek çok ülkede polis teşkilatlarına, alışılmışın dışında yeni görevler yüklemiştir.

Türkiye buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Değinildiği üzere, Türkiye'de, polis teşkilatı, geleneksel kolluk görevlerinin yanı sıra, sosyal devlet uygulamalarının bir aracı olarak da görev

ifa ederek, kamu hizmeti sunumunu vatandaşların evine kadar götürmüştür. İçişleri Bakanlığı tarafından başlatılan Vefa Sosyal Destek Grubu uygulaması kapsamında, ikâmetleri dışına çıkmalarına sınırlama getirilen 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlığı olan vatandaşların muhtelif ihtiyaçları, kolluk birimleri tarafından evlerine kadar ulaştırılmaktadır. Gerekli hâllerde tüm vatandaşların aynı uygulama kapsamında ihtiyaçlarına cevap verilmektedir.

Kamu düzenini sağlamaya dönük olarak yürütülen geleneksel kolluk görevleriyle beraber Türk Polis Teşkilatının, yeni durumların gerekli kıldığı faaliyetleri de gerçekleştirmesi, topluluk temelli polislik anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu uygulama sağlıklı bir halkla ilişkiler yapısının tesis edilmesiyle yakından ilgilidir. Sistem, bugüne kadar, özellikle nüfus yoğunluğunun bulunduğu kent bölgelerinde oldukça başarılı bir şekilde işletilmiştir. Bu başarıda; nitelikli, eğitim düzeyi yüksek ve toplumsal çeşitliliği daha fazla yansıtan personelin sisteme katılması ve son beş yıllık süreçte üçte birden fazlasının yenilenmesi ile güçlenmiş olan Teşkilatın rolü belirleyici olmuştur.

Öte yandan, Kovid-19 salgın döneminin hemen hemen tüm dünyada güvenlikle ilgili olarak ortaya çıkardığı bir diğer durum da suç türlerinde yaşanan değişimdir. İnsanların gönüllü veya mecburî olarak evlerinde kalmaları, suç mahallerinin ve yöntemlerinin değişmesini de beraberinde getirmiştir. İnsanların süreç içerisinde genellikle evlerinde bulunmalarından dolayı, ev ve çevresinde gerçekleşen hırsızlık oranlarında dünya genelinde azalma görülmesi buna örnek verilebilir. Benzer şekilde bar, gece kulübü, eğlence mekânları ve restoranların kapalı olmasından ötürü, alkol tüketiminden kaynaklanan şiddet olaylarında da belirli bir düşüş söz konusudur.

Buna karşın, evde kalınan dönemde, aile içi şiddet vakalarının da dünya genelinde bir artışın olduğu dile getirilmektedir. Örneğin Çin’de, polis birimlerine Şubat ayı içerisinde yapılan aile içi şiddet hadisesi ihbarlarında, bir önceki yılın aynı dönemine göre üç kat artış olduğu tespit edilmiştir. Yine bu dönemde, Interpol tarafından yapılan çalışmalarda; tıbbî malzeme kaçakçılığı, sah-te tıbbî malzeme üretimi, kötü amaçlı yazılımlar ve fidye yazılımları dâhil olmak üzere siber suçlar ve internet uygulamaları temelli uyuşturucu ticareti gibi suçlarda belirgin bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kolluk birimlerinin dikkatlerini artış gösteren veya gösterme ihtimali bulunan suç türlerine yöneltmelerinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Polisliğin fonksiyonlarının çeşitlenmesiyle beraber, çalışanların meslekî olarak korunma ihtiyacı da artmıştır. Salgın döneminde, polislerin dünya genelinde karşılaştıkları bir diğer sorun, kendilerine yapılan saldırılarda da değişiklikler görülmesidir. Bu süreçte, birçok polisin Kovid-19 teşhisi konan bazı kişilerce üzerlerine tükürülmesi ve öksürülmesi gibi saldırı niteliği taşıyan eylemlere maruz kaldıkları bilinmektedir. Benzer mahiyetteki saldırılara maruz kalan sağlık çalışanları gibi polislerin de bu eylemler karşısındaki hukukî güvencelerinin arttırılması beklenilebilir.

Salgının Göç ve Sınır Güvenliğine Etkileri

Mahallî ve küresel politikaları önemli ölçüde şekillendiren Kovid-19, göç ve sınır güvenliği politikalarını da derinden etkilemektedir. Salgın yaşanırken, sınırların yeniden tahkim edildiği, sınır kapılarında tedbirlerin git gide arttırıldığı bir süreçle karşı karşıya kalınmıştır. Yaşanan kriz, Kovid-19 ve benzeri hastalıkların, nüfus hareketlilikleriyle birlikte çok kısa bir süre içinde

dünyanın hemen her yerine taşınabileceğini göstermiştir. Bu bakımdan, virüsün çok kısa bir süre içinde Çin'den İtalya ve İspanya'ya nüfus hareketliliğine bağlı geçtiği düşünülmektedir. Dolayısıyla devletlerin söz konusu hareketlilik konusunda bundan sonra daha ihtiyatlı davranmaları gerektiği, daha çok ele alınmaya başlayan konular arasındadır. Bugüne kadar sınırların kaldırılması yönünde kanaatlerde bulunan pek çok devletin, yeni dönemde, sınır geçişlerinde alınması gereken yoğun önlemlere odaklandığı gözlenmektedir.

Salgının yarattığı çok yönlü etkilerden bir diğeri de, ülkelerin göç ve yabancılara ilişkin yaşadığı iç politik tartışmalarda zuhur etmektedir. Bilhassa aşırı sağcı Avrupalı liderlerin, yabancılara hedef alan “ötekileştirme” retoriklerini kullanması, Kovid-19 ile göç hareketliliğini özdeşleştiren söylemleri, dikkat çekici ve yeni çatışmaları tahrik eder mahiyettedir. Örneğin, bu tartışmalarla bağlantılı olarak, ABD Devlet Başkanı Donald Trump'ın, Kovid-19'la ilgili olarak başvurduğu “Çin virüsü” söylemi (Chiu, 2020), başta Çinliler olmak üzere, ülkede bulunan Asyalı göçmenlere karşı ortaya çıkan nefret eğilimini tetiklemiştir. Virüs salgını, genel olarak, aşırı sağ siyasî partilerin yabancı düşmanlığı üzerinden dile getirilen milliyetçilik söylemlerini ve küreselleşme karşıtı görüşlerini güçlendirmiştir.

Meselenin diğer bir yönüne bakmak gerekirse, Kovid-19 salgınının yayılmasıyla ilgili en hassas gruplardan birisinin sığınmacılar olduğu görülmektedir. Özellikle hayat şartları elverişli olmayan ve kapasitelerinin oldukça üzerinde sığınmacı barındıran kamplar büyük bir risk altındadır. Virüsün kamplarda kalan bir kişiye bile bulaşması ihtimali, salgının kontrolsüz bir şekilde yayılmasına sebebiyet verebilmektedir. Bunun da ötesinde virüs, sadece sığınmacıların sağlığını riske atmamakta, aynı zamanda göç yönetimi bakımından birçok ülkenin kendi vatandaşlarını da tehdit etmektedir.

Sağlık Güvenliği ve Teknoloji Kullanımı

Kovid-19 küresel salgını, yine çoğunlukla güvenlik güçleri tarafından uygulanan ve meşruiyeti sorgulanan yeni mücadele türlerini de gündeme taşımaktadır. Örneğin Güney Kore'nin 2015'teki MERS salgınından sonra devreye soktuğu ve Kovid-19 salgını sebebiyle yeniden gündeme gelen "yeni bilişim sistemi" bunlardan birisidir. Bu sistemin, hastaların hatta hastalık şüphesi taşıyan kişilerin şehir görüntü kayıtları, banka hesapları, telefon kayıtları ve gözetimleri esnasındaki görüntüleri başta olmak üzere (Jae-hee, 2020), birtakım özel bilgilerini depoladığı bilinmektedir. Sistem içerisinde, bir kişi hastalığa yakalandığında bu veriler ışığında hastanın temas ettiği yer ve kişiler süratle tespit edilebilmektedir. O kişiyle temasta bulunma ihtimali olan vatandaşlar doğrudan uyarılmakta ve kamu görevlileri bu vakalarla ilgili prosedürleri tatbik etmektedir.

Yine benzer bir uygulamayla Singapur, ülkede Kovid-19 salgınının başlamasından bir hafta önce TraceTogether adlı bir uygulamayı piyasaya sürerek, virüsün bulaştığı bireylerin izlenmesine ve kayıt altına alınmasına dayanan bir takip sistemi kurmuştur (Singapore Government Agency, 2020). Benzer şekilde, salgının ilk çıktığı ülke olan Çin ise halk sağlığı tedbirleri kapsamında tüm ülkedeki dijital araçları kontrol altına almıştır. Devlet tarafından işletilen demiryolu şirketleri, hava yolları, telekomünikasyon hizmeti veren kuruluşlar bilet satışlarında, müşterilerin sim kartlarını ya da devlet tarafından verilen kimlik kartlarını göstermelerini zorunlu tutmaktadır (Yuan, 2020). Böylece bölgeler arasında seyahat eden insanların gözetimi ve kontrolü sağlanmaktadır. Aynı amaca hizmet eder şekilde Hong Kong'da ise, ülke sınırlarında bulunan herkese elektronik bileklik dağıtılmış, böylece vatandaşların karantina kurallarına uyup uymadıklarının denetlenmesi sağlanmıştır (Saiidi, 2020).

Doğu Asya ülkelerinde yaygın olarak kullanılan bu sistemler, salgınla mücadelede başarılı görülmesine karşın, vatandaşların özel bilgilerine erişilip bunların paylaşılıyor olmasından dolayı, temel insan hakları açısından eleştirilmektedir. Kamu sağlığını korumak için kullanılan bu tarzdaki ileri teknolojik sistemler, bir yandan virüsle mücadelede önemli bir fonksiyon ifa etmekte, diğer yandan da devletlerin vatandaşlar üzerindeki kitlesel gözetimlerini arttırmasına hizmet etmektedir.

Salgınla mücadelede sayısız fayda sağlamasının yanında, bu yeni teknolojik gelişmeler, kaygı ve tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Teknoloji kullanımının dünyada giderek artması, yapay zekâ uygulamalarının güvenlik sektöründe daha fazla devreye girmesi sonucunu doğurmaktadır. Bilindiği üzere yapay zekâ, günümüzde dünyadaki pek çok ülkede güvenlik sektöründe kullanılmaya başlanmıştır. Hatta özellikle Çin’de ve bazı Körfez ülkelerinde robotların yoğun olarak güvenlik alanında kullanıldığı bilinmektedir. Söz konusu teknoloji, devletlerin toplum üzerindeki kontrolünün de giderek artmasını beraberinde getirmektedir. Kamu otoritesinin, akıllı telefonlar başta olmak üzere, kullanılan yeni teknolojiler aracılığıyla, toplumu sürekli gözetim altında tutma imkânı gelişmektedir. Bunun yanında, entegre kamera sistemlerinin yapay zekâyla birleştirilmesi, sıradan bir insanın kamusal alanda attığı her adımın takip edilebilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu da kişi hürriyetleriyle ilgili yeni tartışmaları gündeme getirmektedir.

Hayatın farklı alanlarının teknolojiyle fazla iç içe geçmesi, bireylerin özel hayatlarının gizliliğine giderek daha fazla halel getirmektedir. Esasen, kişinin evden çıkıp çıkmaması bile artık kişinin takibi konusunda pek de belirleyici bir koşul değildir. Kişi kapalı ortamlarda kaldığı süre boyunca da takip edilebilir

muhteva ortaya koyabilir. Örneğin, kredi kartı kullanan bir insanın tüm tüketim alışkanlıkları devletin ve ticarî kuruluşların da eline geçmektedir. Aynı şekilde, kişinin internette takip ettiği sitelerden, izlediği televizyon kanallarına, dahası sosyal medyada görüştüğü kişilere kadar çok sayıda bilgi depolanmaktadır. Özellikle bu kanallar üzerinden verilen subliminal ya da bilişsel mesajlar, bireyi ve toplumu kontrol etmede ve yönlendirmede sıklıkla kullanılan araçlar hâlini almaktadır. Buna ilaveten, psikolojik harekât, propaganda ve örtülü operasyonlar gibi araçlarla yürütülen bilgi ve algı kontrolü savaşları da yeni güvenlik konuları olarak öne çıkmaktadır.

Kişinin bu mecralardaki sosyalleşme derecesi arttıkça kamu otoritesinin kendisiyle ilgili sahip olduğu bilgiler de artmakta ve çeşitlenmektedir. İnternet teknolojisi aracılığıyla devletlerin elinde oldukça büyük bir veri havuzu oluşmaktadır. Ancak bu bilgilerin dağınık ve parçalı durumda bulunması, buna ilaveten farklı ellerde toplanması, etkili bir şekilde kullanılmalarının önünde engel teşkil etmektedir. Hiç kuşku yok ki, önümüzdeki süreçte, “büyük veri” adı verilen bu bilgilerin sınıflandırılması ve analiz edilmesi yeni güvenlik konsepti dikkate alındığında büyük bir önem ve değer taşıyacaktır.

GELECEĞE DÖNÜK BEKLENTİLER

Bahsi geçen çok yönlü etkileri göz önüne alındığında, Kovid-19 salgınının, daha birçok gelişmeye sebep olacağı aşikâr görünmektedir. Salgın sürecinde yaşanan gelişmeler neticesinde, devlet düzenleri, kamu politikaları, demokrasi ve güvenlik alanında ortaya çıkması muhtemel gelişmeler şu şekilde özetlenebilir:

- Salgın sonrasında, ulus devlet anlayışının tüm dünyada güç kazanacağı söylenebilir. Devletler, sağlık ve gıda başta olmak üzere, gündelik hayatla doğrudan ilgili pek çok alanda öncelikle ekonomik bakımdan kendilerine yetmek için yeni adımlar atacaktırlar. Bu amaca dönük olarak, tarımdan sanayiye pek çok alanda planlamacı model eğilimlerinin yükseleceği öngörülebilir.
- Mevcut uluslararası ve ulus ötesi yapı ve kuruluşların işlevlerinin giderek azalacağı, bunların yerine daha fazla hedef odaklı başka uluslararası ve bölgesel organizasyonların kurulacağı düşünülebilir.
- Salgının devletleri sağlık, ekonomi ve güvenlik konusunda çok daha fazla aktif rol oynamaya, daha fazla inisiyatif almaya iteceği ve sosyal devlet anlayışının yönetim alanında bundan sonraki döneme damga vuracağı öngörülebilir.
- Sağlık ve gıda başta olmak üzere, önemli sektörlerde ülkelerin gelecekteki ihtiyaçları göz önünde bulundurarak bir ihtiyaç planlaması yapma zorunluluğu ortaya çıkacaktır.
- Önümüzdeki süreçte dünyanın her yerinde, en azından belli bir süre, bazı sektörlerde devletleştirmeler ile kamu yatırımlarının veya desteklerinin artması beklenebilir. Bu sektörlerin en başında sağlık gelmektedir. Pek çok ülke, sağlık konusundaki önceliklerini belirleyecek ve buna göre yatırım ve planlama yapma yoluna gidecektir.

- Bu durum ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının artmasına ve genişlemesine, yeni bürokratik yapıların doğmasına da yol açacaktır.
- Salgın krizi, gelişmiş ülkelerin askerî ve savunma sanayii harcamalarına yönelik ayırdığı bütçelerin, toplumlar nezdinde sorgulanmasına neden olabilir.
- Dünyada pek çok ülkede salgının bir sonucu olarak sosyal güvencesi olmayan çok sayıda insan ya hiç tedavi olamamış ya da oldukça yüklü hastane faturalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple sağlıkla paralel şekilde sosyal güvenlik sisteminde de bir yeniden yapılanma sürecine gidilmesi muhtemeldir.
- Kovid-19 salgını, yükseköğretim planlamalarını da etkileyecektir. Önümüzdeki süreçte muhtemelen çok sayıda alanda işgücü ihtiyacı kalmayacak, buna karşılık, teknik alanlarda boşluk doğabilecektir. Bu nedenle, muhtemel ihtiyaçlar doğrultusunda yeni bir eğitim planlamasının yapılması gerekecektir.
- Yakın gelecekte, yeni bir insan kaynakları yönetimi sistemi zorunluluğu doğacaktır. Dolayısıyla kamu yöneticileri de, istihdam politikalarında gelecek dönem açısından planlamalarını dijital çağa uygun olarak şekillendirmek mecburiyetinde kalacaklardır.
- Memurluk statüsünün sürekli ve kalıcı olmadığı, meslekî yükselmenin performans ve beceriye dayalı şekilde gerçekleştiği bir bürokratik model değer kazanacaktır. Bu yeni dönemde, teknolojinin ve teknokrat ağırlıklı profesyonel devlet yönetimlerinin hâkimiyeti söz konusu olabilir.
- Otoriter eğilimli rejimler, salgınla mücadele söyleminin meşruiyetinden istifade ederek, baskıcı yönetimlerini arttırabilirler. Bu rejimler, vatandaşları üzerindeki güçleri-

ni pekiştirme, demokratik hareketleri zayıflatma ve kriz sürecinde yeni arayışlar içerisine girme gibi yöntemlere meyledebileceklerdir.

- Demokratik ve özgürlükçü bir anlayışı benimseyen siyasal sistemlerin, bu olağanüstü dönem sonrasında da bu anlayışı sürdürecekleri düşünülmektedir. Salgınla mücadelede dahi kamu otoritelerinin aldıkları olağan dışı tedbir ve uygulamalarda vatandaşın rızasını aramayı sürdürmeleri, hesap vermeleri ve şeffaf bir şekilde vatandaşlarını ikna etmeye çalışmaları bu inancı kuvvetlendirir niteliktedir.
- Gittikçe daha da pekişecek demokratik değerler, devletleri daha işlevsel ve akılcı idarî model inşasına yönlendirip alan yönetimi ilkesinin yerine işlevsel yönetim anlayışını öne çıkarabilir. Böylece devletler, hızlı kararlar alıp uygulayabilen, birey merkezli, hesap verebilir ve ekonomik düzene kısmî müdahalelerde bulunabilen bir yapıya evrilebilir.
- Salgın aslında hantal, işlevsiz ve süreçleri sonuç odaklı yürütemeyen bürokrasi ile statükocu ve vesayetçi siyasî yönetimlerin başarısızlığını da tüm çıplaklığı ile gözler önüne sermiştir.
- Türkiye'nin salgın ile mücadeledeki başarısında, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi yönetim modeli, büyük etkiye sahiptir. Sistemin alınan tedbirlerin uygulanmasında etkinlik ve uyumlu işleyiş noktasında çok önemli bir imkân sağlaması belirleyici olmuştur. Kriz anlarında süreçlerin yönetimi noktasında, eski sistemde yer alan çok başlılık ve bürokratik engeller yeni demokratik sistemle birlikte ortadan kalkmıştır.
- Salgın süreciyle ilgili bilgilerin çok kısa süre içinde dünyanın her yerine yayılmasının temel nedeni internet teknolojisi ve sosyal medyanın gücü olmuştur. Bu durum,

insanların konuya ilişkin bilgi edinmelerini sağlamış ve bazı ülkelerde de, devletleri kamuoyu baskısından kurtulmak için sert önlemler almaya zorlamıştır. Önümüzdeki süreçte, bu mecranın, insanların hayatlarındaki etkisinin artacağı açıktır. Bilhassa evlerine kapanan insanların, sosyal paylaşım platformlarını ve mikroblogları daha yoğun şekilde kullanacakları tahmin edilmektedir.

- Tüm devletler, salgınlardan ve biyolojik silahlardan korunmak için sağlık konusunda güvenlik tedbirlerinin artırılması yoluna gidecektir. Bu süreç, her alanı yoğun bir şekilde etkileyecek; birey odaklı sistem ve insan odaklı güvenlik anlayışları önem kazanacaktır.
- Salgın sürecinde, ani ve acil müdahale gerektiren hususlarda, devletlerin pek çoğunun hazırlıksız oldukları gözlemlenmiştir. Yeni dönemde, kriz yönetiminin etkinliğinin ön plana çıkacağı söylenebilir. Devletler, ilerleyen süreçte krizlerle etkin mücadele etme gayesi ile kriz yönetimi konusundaki çalışmalarına ağırlık vereceklerdir.
- Yaşanan küresel salgının tüm insanlığı tehdit etmesi, küresel güvenlik önlemlerinin de ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, devletlerin sadece ulusal değil aynı zamanda küresel, kolektif bir anlayışla salgına karşı mücadele etmesi gerektiği anlayışı önem arz edecektir.
- Artan dijitalleşmeye bağlı olarak, salgın sonrası dönemde devletler, denetleme ve gözetleme kapasitelerini artırma yoluna başvuracaklardır. Bu da gelecek dönemlerde polis ve silahlı kuvvetlerin güvenlik hizmetleri sunumundaki eski rolü ile geleneksel araçlarında değişikliklere yol açabilecektir.
- Salgınla mücadele çerçevesinde, polislere olağanüstü koşulların gereği olarak yeni sorumluluklar yüklenmiştir. Bu süreçle birlikte, dünyadaki kolluk birimleri bünyesinde,

salgın gibi olağanüstü durumlarla mücadele konusunda uzmanlaşmış yeni birimlerin kurulması muhtemeldir.

- Salgın, ilerleyen süreçte, insanların yurtdışı çıkışlarında ve girişlerinde, kendi sağlıkları ile ilgili belgeleri de ibraz etme gibi yeni yükümlülükler doğurabilecektir. Mesela, bir ülkeden bir başka ülkeye turizm, ticaret, çalışma veya ziyaret amaçlı gidişler öncesinde, sağlık politikası ile uyumlu bir şekilde, pasaport çiplerine kendi ülkesinde gördüğü virüs (ya da başka hastalık) tedavisi gibi her türlü sağlık geçmişi işlenecek; başka bir ülkeye gitmeleri durumunda, girdikleri ülkenin sınır kapılarında sağlık kontrolünden geçirilmeleri gibi uygulamalar söz konusu olabilecektir.
- Turizm kısıtlamalarının da giderek artacağı beklenilebilir. Özellikle gelişmiş devletler, vatandaşlarının dünyanın başka yerlerine turistik amaçla yapacakları gezileri kısıtlama yoluna gidebileceklerdir. Bu durumun ise ekonomileri içerisinde turizmin payının yüksek olduğu ülkeleri daha çok etkileyeceği açıktır.
- Salgın, ülkelerin kendi içindeki demografik hareketleri de şekillendirebilir. Süreçte sağlık ve gıda güvenliğindeki etkilerine bağlı olarak, kırsal alanlara dönük bir ilgi artışı, toprağa dönüş ve ziraî faaliyetlere daha fazla yönelme gibi sonuçlara sebebiyet verebileceği beklenilebilir.
- Yine yaşanan süreç, ülkelerin göçmen politikalarını da etkileyebilir. Bilhassa göçmen ve küreselleşme karşıtı anlayışları savunan Avrupalı aşırı sağ gruplar, bu süreç neticesinde yabancıların sadece siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan değil sağlık açısından da kendileri için tehdit oluşturduğu yönünde siyasal propaganda yürütme eğilimine girebilir.

- Salgının toplumları daha fazla dijitalleştirerek, “dijital bir toplum” olgusunu ortaya çıkaracağı öngörülebilir. Özellikle eğitim ve sağlık alanında, bu yöndeki dönüşüm çok daha süratli şekilde seyredebilir. Bu durumda insanların yerini robotların ve yapay zekânın alacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. İnsanlar, teknolojik gelişmeler karşısında mevcut işlerini kaybedecekler ve devletler açısından bu durum yeni güvenlik sorunları doğuracaktır.
- Güvenlik sektöründe teknoloji ve yapay zekâ kullanımının önemi daha da artacaktır. Hâlen, özellikle Çin gibi ülkelerde elektronik kamera sistemleri dâhil olmak üzere, pek çok unsurun entegre şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, demokratik toplum idealleri ve ferdi özgürlüklere ilişkin tartışmaları alevlendiriyor olsa da, tüm dünyada kullanımlarının yaygınlaşması beklenmektedir.
- İnternet tabanlı teknolojilerin yaygınlaşarak, devletleri ve toplumları kendisine bağımlı kılması neticesinde, geniş tabanlı siber saldırıların tüm ülkelerin sağlık, ekonomi ve güvenlik gibi alanlardaki alt yapılarını daha fazla hedef alacağı öngörülmektedir.
- Salgının kentleşme süreçleri üzerinde de dönüştürücü etkileri olacağı söylenebilir. Hızlı kentleşmenin ve nüfus hareketliliğinin görüldüğü büyük kentler, bulaşıcı hastalıkların süratle yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum, kentsel ve bölgesel planlamacılığı yeni arayışlara zorlayabilecektir.

KAYNAKÇA

AA (2020), “Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay: Dünyadaki Ülkelerin Üçte İki Türkiye’den Yardım Talebinde Bulundu”, 15 Mayıs 2020.

Chiu, A. (2020), “Trump has No Qualms About Calling Coronavirus the ‘Chinese Virus. That’s a Dangerous Attitude, Experts Say”, The Washington Post, 20 Mart 2020, <https://www.washingtonpost.com/nation/2020/03/20/coronavirus-trump-chinese-virus/>, Erişim Tarihi: 06.04.2020.

CNN (2020), “Coronavirus has Police Everywhere Scrambling to Respond as Their Forces are Reduced”, 1 Nisan 2020, <https://edition.cnn.com/2020/04/01/us/police-coronavirus/index.html>, Erişim Tarihi: 13 Nisan 2020.

Euronews (2020), “ABD İstihbarat Raporu: Çin, Covid-19 Salgınının Gerçek Verilerini Gizledi, Örtbas Etti”, 2 Nisan 2020, <https://tr.euronews.com/2020/04/02/abd-istihbarat-raporu-cin-covid-19-salgini-gercek-verileri-gizledi-ortbas-etti-koronavirus>, Erişim Tarihi: 11.04.2020.

Ghebreyesus, T. A. (2020), “DSÖ Genel Sekreteri Tedros Adhanom Ghebreyesus’tan Korkutan Açıklama”, 2 Nisan 2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/04/02/dso-genel-sekreteri-tedros-adhanom-ghebreyesus-tan-korkutan-aciklama>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

Jae-hee, C. (2020), “South Korea’s Best Method of Tracking COVID-19 Spread: Credit Card Transactions”, The Korea Herald, 9 Nisan 2020, <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20200408000918>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

Kissinger, H. A. (2020), “The Coronavirus Pandemic Will Forever Alter the World Order”, Wall Street Journal, 3 Nisan 2020, <https://www.wsj.com/articles/the-coronavirus-pandemic-will-forever-alter-the-world-order-11585953005>, Erişim Tarihi: 10.04.2020.

Massari, M. (2020), “İtalya’nın AB Pişmanlığı: Yüzümüze Tokat Yedik”, 19 Mart 2020, <http://www.haber7.com/dunya/haber/2953980-italyanin-ab-pismanligi-yuzumuze-tokat-yedik>, Erişim Tarihi: 15.04.2020.

Reuters (2020), “U.S. Says Iran may have Suppressed ‘Vital Details’ on Coronavirus Outbreak”, 2 Şubat 2020, <https://www.reuters.com/article/china-health-usa-pompeo/u-s-says-iran-may-have-suppressed-vital-details-on-coronavirus-outbreak-idUSW1N29B02J>, Erişim Tarihi: 8.04.2020.

Saiidi, U. (2020), “Hong Kong is Putting Electronic Wristbands on Arriving Passengers to Enforce Coronavirus Quarantine”, 18 Mart 2020, <https://www.cnbc.com/2020/03/18/hong-kong-uses-electronic-wristbands-to-enforce-coronavirus-quarantine.html>, Erişim Tarihi: 15. 04.2020.

Singapore Government Agency (2020), “Help Speed Up Contact Tracing with Tracetogether”, 21 Mart 2020, <https://www.gov.sg/article/help-speeded-up-contact-tracing-with-tracetogether>, Erişim Tarihi: 08.04.2020.

Vučić, A. (2020), “İtalya’ya Yardımı Çin yaptı, Avrupa Birliği Paramparça! Devlet Başkanı Patladı”, 18 Mart 2020, <http://www.haber7.com/dunya/haber/2953578-italyaya-yardimi-cin-yapti-avrupa-birligi-paramparca-devlet-baskani-patladi>, Erişim Tarihi: 17.04.2020.

Yuan, S. (2020), “How China is Using AI And Big Data to Fight the Coronavirus”, Aljazeera, 1 Mart 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/china-ai-big-data-combat-coronavirus-outbreak-200301063901951.html>, Erişim Tarihi: 07.04.2020.

www.pa.edu.tr